

фортно відмовлятися від обіцянки, чи не так? А ми, Асоціація, в свою чергу записуємо ходи, як і місцева громадськість, яких ми завжди запрошуємо на публічні заходи.

Звісно, ми не чарівники і не завжди вдається безпосередньо домогтися зростання підтримки від керівництва: десь з причин складної ситуації з оптимізації вищої юросвіти, десь з інших. Але кожна моніторингова група старається цього досягти.

УДК 347.96

ПРАВО СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ (PUBLIC SNTEREST LAW) ТА РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ

Автор: Матвеева Ю., завідувач Навчальної лабораторії «Правничка клініка» Національного університету «Києво-Могилянська академія», член правління Асоціації юридичних клінік України, м. Київ

Поняття «право суспільних інтересів» вперше з'являється у США. Вважають, що його сформулював відомий суддя Верховного Суду США першої половини 20-ого століття, якого називають соціальним реформатором Луї Брандейс. Ще в 1905 році, виступаючи із своєю відомою промовою на засіданні Гарвардського етичного співтовариства, він зазначив: «Замість того, щоб зайняти незалежне становище між багатими і народом, бути готовими обмежувати надмірності тих і інших, здібні юристи значною мірою дозволили собі перетворитись на придатки великих корпорацій і забули про обов'язок використовувати свої можливості для захисту народу» [1, 4]. Таким чином, відомий американський юрист виступив з публічним осудом ролі правників, інтереси яких направлені на отримання великих гонорарів від успішно проведених справ. В той же час він підкреслив важливість високого обов'язку юристів виступати захисниками публічних інтересів незахищених груп населення, в першу чергу, бідних.

У США у 1950 – 1960-их роках розгортається активна боротьба за захист громадянських прав різних прошарків населення, зокрема американського темношкірого населення проти расової дискримінації та сегрегації. А в кінці 1960 – 1970 –их років багато випускників американських юридичних факультетів почали називати себе юристами, які захищають суспільні інтереси (*public interest lawyers*), з метою відокремлення себе від «придатків корпорацій», про які говорив Л. Брандейс. Вони бачили свою роль в тому, щоб представляти інтереси бідних і інших прошарків населення, чиї інтереси були представлені недостатньо, в тому числі для того, щоб знизити непропорційно значний вплив потужних економічних інтересів [1, 5].

Таким чином, рух права суспільних інтересів виникає як рух, спрямований на захист прав соціально незахищених прошарків населення. І саме орієнтовно в період 1960 – 1970 рр. в університетах США та деяких інших країн активно починають утворюватись юридичні клініки. Крім того, у вищих юридичних школах створюються центри права суспільних інтересів.

В 1980 – 1990 рр. термін «право суспільних інтересів» став широко використовуватись і в багатьох інших країнах. Наприклад, в Південній Африці існує досить сильна спільнота юристів, які здійснюють захист суспільних інтересів. Вона утворилась як частина руху в боротьбі з апартеїдом. Центри, спільноти, мережі і рухи із захисту суспільних інтересів існують у багатьох інших країнах – наприклад, в Великобританії, Індії, Бангладеш, на Філіппінах, в Австралії, Чилі та Аргентині. Незалежно від різноманітних конотацій та широкого спектру видів діяльності, пов'язаних з концепцією права суспільних інтересів, цей термін зазвичай передбачає певну сукупність принципів, цінностей і завдань, схожих до тих, які надихали Луїса Брандейса. Воно базується на понятті соціальної спра-

ведливості і прагненні бачити право як інструмент соціальних перетворень [3, 25].

В 1991 р. в Колумбійському університеті був проведений міжнародний симпозіум з проблем права суспільних інтересів. У звіті цього симпозіуму було оприлюднено розподіл захисту суспільних інтересів на три основних напрямки:

- **Право суспільних інтересів як доступ до правосуддя.** У цій сфері юристи намагаються вирішити проблеми доступу всього населення чи якоїсь його частини до судової системи.
- **Право суспільних інтересів як правова реформа.** У цьому напрямку юристи, які захищають суспільні інтереси, намагаються змінити норми або інститути правової системи за допомогою справ-прецедентів або справ, які мають вплив на велику кількість людей.
- **Право суспільних інтересів як політичний вплив.** В цьому напрямку вплив змінюється від сприяння доступу до судової системи чи її зміні за допомогою правової реформи до прямого уповноваження груп, які взаємодіють з державою [4, 22 - 23].

Таким чином, рух «за суспільні інтереси», хоча і частково, але був визначений його економічною проблематикою, оскільки і поява самого руху і навіть його назва були відповіддю на неможливість ринку приватної юридичної практики задовольняти необхідний попит на ринку правової допомоги. Найважливіша мета юристів суспільних інтересів – представництво непередставлених груп – очевидно повинна розглядатись в широкому економічному вимірі, оскільки відмінності між приватними юристами та юристами, які займаються справами суспільних інтересів, полягає здебільшого в тому, що вони мають різні джерела доходів [5].

Рух юристів суспільних інтересів вплинув на кардинальні зміни юридичної освіти: вона починає набувати соціальної направленості. В університетах починають з'являтися нові курси «Право суспільних інте-

ресів», «Право справедливості». Фактично можна говорити про виникнення нової філософії юридичної освіти. Це стало можливим саме завдяки впливу юридичних клінік. Юридичні клініки в різних університетах можуть стати інкубаторами прогресивних юристів, відомих також під назвою «соціальних інженерів». А хіба кінцевою метою юристів не повинна бути активна підтримка змін в суспільстві, а не просто їх інтеграція? [2, 34].

Важливим етапом у процесі реформування юридичної освіти на світовому рівні стало створення всесвітньої організації GAJE – Global Alliance for Justice Education (Всесвітній альянс за реформу юридичної освіти в дусі справедливості).

Ідея GAJE народилась у вересні 1996 р. в Сіднеї (Австралія), де зібрались представники різних країн (Аргентини, Австралії, Бангладеш, Канади, США, Китаю, Фіджі, Індії, Нігерії, ПАР, Великобританії) – всього 21 країни – для обговорення питання про поширення ідеї «соціально орієнтованої юридичної освіти» [2, 35].

Таким чином, рух права суспільних інтересів набуває загальносвітового визнання і стає рушійною силою для змін і переорієнтації процесу підготовки юристів. Важливу роль у цьому процесі відіграють юридичні клініки, оскільки саме тут студент має можливість проявити себе як правозахисник соціально незахищених груп населення.

Що ж можуть робити юридичні клініки, займаючись правом суспільних інтересів? Які категорії проблем суспільства, чи його окремої громади підпадають під це поняття?

Вирішення проблем Public Interest Law, як правило, відбувається такими способами:

- правозахисний (судовий) – забезпечення доступу до судового захисту осіб, які з різних причин не можуть самостійно звернутись до суду;
- нормотворчий – розробка пропозицій по внесенню змін в нормативно-правові акти та ініціювання цих змін;
- адміністративний – різні способи впливу на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, в тому числі за допомогою реалізації конституційного права на звернення (пропозиції, заяви, скарги), права на мітинги та демонстрації, місцеві референдуми, місцеві народні ініціативи, громадські слухання, діяльність громадських дорадчих органів (які здійснюють експертизу рішень місцевих органів та ін.).

Іноді ці та інші шляхи можуть використовуватись в комплексі.

Концепція справ суспільного інтересу не закріплена в жодному законі чи іншому акті. Більшістю ця концепція трактується з точки зору того, чи стосується дана справа суспільства в цілому, чи певної суспільної групи. Тому, в більшості випадків, справи суспільних інтересів мають відношення до таких питань:

- як порушення загальнолюдських прав бідних та незахищених груп;
- зміст політики уряду;
- виконання владою суспільних обов'язків та порушення базових фундаментальних прав.

Мета:

- Звернути увагу суспільства на певну проблему, яка стосується цілої групи осіб чи є системною
- Звернути увагу суб'єктів законодавчої ініціативи на необхідність змінити законодавство, провести правові реформи

- Активізувати діяльність судів – спонукати до судового тлумачення, застосування принципу верховенства права
- Змінити світогляд людей, відродити віру у правосуддя

Література

1. Эдвин Рекош. Кто определяет общественные интересы. Стратегии правовой защиты общественных интересов в Центральной и восточной Европе. // Выпуск 1. Июль 2005 г.
2. Профессиональные навыки юриста: Опыт практического обучения. – М.: Дело, 2001. – 416 с.
3. На захисті суспільних інтересів: Посібник для правників та правозахисників. – К.: Атіка, 2009. – 416 с.
4. В защиту общественных интересов: Руководство для юристов и правозащитников. Под редакцией Эдвина Рекоша, Киры Бучко, Веселы Терзиевой, Дмитрия Шабельникова. – 2005. – 506 с.
5. Yale Law Journal. November, 1974. Book review. IN PURSUIT OF THE PUBLIC INTEREST. The Genteel Populists. By Isimon Lazarus. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1974. Pp. vxi, 303.

УДК 347.96

ПРАВОВА ДОПОМОГА PRO VONO ЯК ЕЛЕМЕНТ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Автор: *Донець А.М., адвокат, м. Миколаїв*

Однією з ключових ознак правової держави є наявність ефективного правового механізму, що забезпечує доступ громадян до правової допомоги. Однак не всі громадяни можуть дозволити юридичну консультацію або послуги адвоката, тому в світовій практиці існують різні форми